

Kolláth György: Rövid reagálás a prof. Csermely Péter blogjában közzétett nagyralató gondolkozási útkereséshez

Megtisztelő és visszautasíthatatlan jelzést, felkérést kaptam Csermely Péter professzortól, azután, hogy 7 szóval elismerésemet fejeztem ki a blogjában megjelent tudósi töprengéséhez (*Miért nem tudunk nagyot gondolni?*). Azóta már a nívós hozzászólások feletti örömet is kifejezhetem: megteszem. A felkérés: tudnám-e akár csak röviden továbbfűzni, kiegészíteni a közös gondolkodást a miértekről. Hát persze, ám anélkül, hogy konkurálni vagy idegen szakmai területről belepartizánkodni akarnék az agy legmélyebb titkait is fürkésző téma interdiszciplináris rejtelseibe. Csermely tanár úr a téma társadalmi (pl. szociálpszichológiai) összefüggéseit is sorra veszi. Egyetértve tételes állításaival, a társadalmi és jogi okok, trendek és khatások sorát szaporítanám időszerű tapasztalatokkal, jelenségekkel, dilemmákkal. Oktatói arany szabály nálam, hogy pártos politikai opciókkal nem terhelem a hallgatókat, és az övük ilyen megjegyzéseit is átlépek. Ezúttal mégis közel merészkedem a politikához, mivel a téma és itt a szakmám muníciójának zöme akarva-akaratlanul onnan érkezik, ill. oda konkludál. Az alkotmányozás bőven szolgál példával, bizonyítékkal e körre nézve is. Csak noteszlapnyi analízissel próbálkozom: jól összerakni, szintetizálni mindezt egyelőre nem volnék képes.

1) Valamikor /változóan, nem örökérvényűen/ Magyarország nem 93 ezer, hanem bő 300 ezer négyzetkilométernyi területtel is bírt. A veszteség akkor igazán hetedízigen romboló, ha erősebb a sóvárgás és az esélytelen düh erőltetett, törvényekbe cselesen merevített negatív nosztalgiája, mint annak igénye és módszere, hogy miként tudnánk pozitíve, másokat nem sértve, jóhiszeműen együttműködve újra jelen lenni ott, ahol voltunk. Hol a hangsúly: a sérelmen vagy az új helyzethez való okos, tisztességes, rugalmas alkalmazkodáson?

2) A politikusi és a tudósi gondolkodásmód végeredményében különböző, és ez nem baj. A politikus nem vonatkozathat el attól, hogy akciója mennyi szavazatot hoz-visz. A tudós ellenben minden egyes - mégoly kényes-kínos - helyzetben is lát előnyöket és hátrányokat: A és B lehetőségeket. Egyik a másikkal nem csereszabatos, ugyanakkor korrekt együttgondolkodásra, -működésre volnának ítélve. Nincs így, egyre kevésbé ez a helyzet. Ma nyílik az olló a két mező között, ami abszurd és bénító. Példa: a hatályos alkotmány 70/G § (2) bekezdése még alapjogként - kvázi jogállami axiómaként - tételezte: ***"Tudományos igazságok kérdésében dönteni, kutatások tudományos értékét megállapítani kizárólag a tudomány művelői jogosultak."*** Ez az új Alaptörvényben megváltozott: ***immár „csak” az állam nem jogosult tudományos igazságok kérdésében dönteni, de pl. a pártok, a politikai szervek, az egyházak igen.*** Mi lesz itt ebből??

3) Az előbbivel egy töről fakad, és a valódi nagyot gondol(kod)ás rémisztő ellenpéldája az ***Alaptörvény Nemzeti Hitvallása***. Hibás, mert kirekesztő, ideologikusan, pártosan és a vallási semlegességet sértve paternalista, ám éppen emiatt és ekként kötelező. Elvben évtizedekre megmerevítve vajon megéri-e olyan Alaptörvény preambulomot fabrikálni, amely kisszerű horizontjával gátja a nyitott, tárgyilagos, befogadó gondolkodásnak?

4) Történetesen a következő, a jövő heti rádió-műsorom adásmenetéből ide idéznék egy - az okok és jelenségek bizonyos részére rámutató - bekezdést: *...szabad-e átnyomni a parlamenten egy olyan művet, amely ideológiájában, önzésében, visszalépéseiben, színvonalában és várható khatásaiban rosszabb, ártalmasabb az előfutárainál? Én, közjogásként bő 2/3-nyi alázatot, értő munkát, korrektséget és európai aurát hiányolok belőle és attól tartok: több bajt hoz ránk, mint amit megoldani próbál.* Miért, és meddig nincs kockázata a rossznak, ellenben van a bírálatnak?

5) A nagyot gondolkodni iniciatívájának talán az is akadálya, hogy a felszínes látszat - s az ütős, ám üres duma - a fáradt közembernek gyakran elég. Előle sok mindent ideig-óráig eltakar, miközben látatlanban is objektíve esélyrontó, hátrányunkat fokozó tényező. A kiszolgáltatott vesztes könnyen hisz abban, hogy rajta kívül álló ok miatt lúzer: ilyenkor egy

bűnbak felmutatása önmagában gyógyító illúzió. Hosszabb távon büntet igazán az, ha kétfelé megy a szó és a tett. Ha a sok okból megrendült ember hinni akar a csodában, és néha bizony beéri Patyomkin-falakkal is. Nem az ilyen ember a hibás, hanem az, aki visszaél e helyzettel. Látom: délelőtt az egyetemen bravúros, a diákok által olykor elismerően „padotverős” előadást tart a politikus. Délután a parlamentben ugyanő kidagadt erekkel képességei – sőt tantárgya – minimumát feledve szolgál és interpretál rossz ügyet, hamis ideológiát. Mintaadása pusztító. Amíg a normalitás, a józanész, az elemi tisztesség szintjéhez képest is ritka az autonóm gondolkodás és kiállás, addig ennek horizontális és vertikális továbbgyűrűződése nem szakad meg, sőt ilyenfajta ifjanti szocializációt eredményez.

5) Végül: az önbecsülés és a rá épülő összetar(toz)ás fontos, enyhe túlzása talán bocsánatos bűn egy világversenyen. De a talmi büszkélkedés (extra Hungariam non est vita, Ugocsa non coronat), ill. a mások gyalázása árán való magyarkodás bármi másban, az egó kolompolása kicsiben és nagyban egyaránt, hamis és ártó. Előbbinek szívderítő – és tényleg szinte egy egész nemzetet megmozgató, a rendkívüli, magyaros szurkolásban testet öltő – sikeres válfaja az olimpia éremszerzés és ünneplés. Sokkal gyakoribb és túrhetetlen kinövésé ugyanakkor a lelátók szubkultúrájának fasisztoid örjögése. Amely azután nem marad a stadionban, hanem jelen van nemzeti ünnep tönkre tételében, mások lealázását célzó demonstrációkban, néha tevőleges rombolásokban. Legfelül ezen néha kárörvedően derülnek! A válság, a megélhetési nehézség, a bűnözés kihoz szélsőségeket – mindenütt. A régiókra, s benne miránk is jellemző, sajátos probléma, hogy ezzel szemben a törékeny demokrácia védelmének minimumában sincs konszenzus. Hát még pozitív – négy éven túlmutató – a pártédek fölött álló program sincs arra nézve, hogy nem itt vívunk, hanem együtt kezeljük a gondot, mielőtt az kezelhetetlenül mindnyájunkra szakad.

6) Nehéz, ám elkerülhetetlen igény és érdek nagyot gondolni – a bikát a szarvánál megragadni – ott, ahol egyelőre nagyobb számban gyűlnek a bajok, mint születnek rájuk perfekt megoldások. Fogy az idő, érik a kijózanodás. Személyenként mirajtunk, valamennyiönkön is múlik. Jómagam hegyezem a ceruzám, hogy nekiláthassunk egy fair alkotmány létre hozásának.

-.-

Záró megjegyzés: ismét találok egy fallal, melynek kódneve: apolitikusság. Tisztelem, de kockázatot is látok benne. Lényege: ne rontsa el, ill. le a diskurzust az, hogy kitérünk a téma úgymond (aktuál)politikai összefüggéseire is. Hiába ilyen karakterű az ok, legyen (?) attól független az okozat?! Rossz véleménnyel vagyok a közpolitikáról, elhárítok minden vele kapcsolatos tisztséget, közösködést. (Az európai úzusnak megfelelő előadás felkérésnek eleget teszek, mert legalább ilyenkor és ott legyen kommunikáció, esély a tovább gondolásra. Rút vesszőfutás, megbélyegzés is néha a jutalma ennek.) Egyébiránt független vagyok, de nem semleges. Nem hiszek tehát abban, hogy társadalom-tudományi téma, kihívás és jelenség steril módon, önmagában, ohne politika módjára elemezhető. Ott talán igen, ahol a politika az embert békén hagyja, de ott alig(ha), ahol beszélő mindent, uralkodni próbál rajtunk, irányítaná gondolatainkat, megszabná világnézetünket, hitvallásunkat.

Ugy vélem, a jog és az aktuálpolitika nem ugyanaz. Nem aktuálpolitikáról szólok fentebb, hanem kötelező alkotmány-tételről. Ráadásul épp’ a tudományt megrendszabályozó, kalodába záró céllal és eredménnyel X, Y §-nál. Semmi közünk hozzá? Bárki ez elől kitérhet, észre se vegye, akkor talán őt sem veszik észre vagy elő?! Lehet úgy nagyot gondolni, ha eleve van egy blokkoló, önmegsemmisítő korlátként beépítve a gondolati rendszerbe? Vitatom. Átélt már több ilyen országunk, s rajta vesztett. Amikor szólni kellett volna, már nem maradt, aki szóljon.

Egy ország akármilyen, elfogadott Alaptörvénye több mint aktuálpolitika: kemény valóság. Pont ezzel szokás visszaélni: mert végül is megtörünk, engedelmessékedünk, a törvényt nem kell szeretni. Kényszerűen kisugárzik az alkotmány mindenkire: arra is, aki nem is kíván róla

tudomást szerezni, nem akar vele foglalkozni. Ez nem molekuláris biológia, amelynél lehet steril a kutatás tárgya és eredménye, hanem közélet, ami koordinátaként sem tetszőleges. Ha egy eszmecsere csupán szűken vett természettudományi argumentumokat ír, érdekességként megnézem, rábólintok és tovább lapozok. De ha társadalmi összefüggéseket (is) analizál, nem közsítheti ki a gondolkodás, ok-kutatás rendjéből azt, ami közéleti faktor, függetlenül attól, hogy kedvére van-e vagy sem, amit lát.

A tudomány az ok és az okozat összefüggését alapvető tételként tartja és kéri számon. Ha húztak elénk – és mindannyiunk, felelős, gondolkodó emberek elé – rajtunk számon kérhető, szankcionálható falakat, akkor ugyan mondható, hogy nem érdekel, de nem állítható, hogy legalábbis akarom és tudom a gond és az előre jutás döntő részét, teljességét megragadni. Utóbbi esetben eleve mínuszról indul, talán ott is ragad a gondolkodó. Ekkor viszont csupán felhőjáték a nagyot akarás.

Magam is vívódom a „politika” bornírt, omnipotens kompetenciája, hatófoka dolgában. Nem tehetem meg viszont, hogy látens, virtuális tényezőnek véljem. Úgy oldom meg a magam dilemmáját, hogy egy-egy komplex állami-politikai probléma 15-20 %-áról értekezem. Csakis a jogról, s annak előfeltételeiről és kihatásairól, de értékelvűen, s ha lehet, vitán felüli axiómák mentén.

Budapest, 2011. május 1-én.